

Måldokument

Utbildningsförvaltningens skolgårdar

Innehåll

Måldokument Utbildningsförvaltningens skolgårdar

- I. Innehåll
- II. Bakgrund
- III. Arbetsprocess
- IV. Avgränsning
- V. Utemiljöns betydelse
- VI. Funktioner
- VII. Tillämpning
- VIII. Målbild

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

- i. Rumslighet och variation
- ii. Vegetation
- iii. Aktivitet
- iv. Samlingsplatser
- v. Element och Material
- vi. Kultur och Idrott

Inspirationskatalog Utbildningsförvaltningens skolgårdar

- I. Innehåll
- II. Inledning
- III. Hälsaspekter
- IV. Delaktighet
- V. Värdegrund
- VI. Utomhuspedagogik
- VII. Zonindelning
- VIII. Innehåll

Exempelsamling parametrar

- i. Trygghet
- ii. Rörelser
- iii. Effektivitet
- iv. Flexibilitet
- v. Omställbarhet

Exempelsamling kvaliteter

- i. Rumslighet och variation
- ii. Vegetation
- iii. Aktivitet
- iv. Samlingsplatser
- v. Element och Material
- vi. Kultur

Referenser – se bilaga

Måldokument

Bakgrund

Inom ramen för Skolbyggnation för ett växande Stockholm har ett måldokument med en inspirationskatalog tagits fram för att skapa en målbild av en god skolgård, för Lokalenhetens räkning, kopplad till genomförd inventering av 136 skolgårdar i Stockholms Stad under 2013-2014. Måldokumentet och medföljande inspirationskatalog beskriver de funktioner vi vill att våra skolgårdar skall ha och gäller för alla åldrar. Målen innehåller ett helhetstänkande och omfattar både gestaltning och funktion och syftar till att skapa bättre förutsättningar för barn och ungas behov av en stimulerande utemiljö.

Arbetsprocess

Vid arbetet med att ta fram materialet har en referensgrupp bestående av representanter från skolledning, lärare och fritidspedagoger från grundskolan medverkat och bidragit med erfarenheter och synpunkter. En dialog har också förts med SISAB och Idrottsförvaltningen kring innehållet i måldokumentet och medföljande inspirationskatalog.

Avgränsning

Materialet är avgränsat till att beröra elevernas och pedagogernas skolgård, med det menat en trafikfri gård för lek, paus och undervisning.

Utemiljöns betydelse

Studier och rapporter om barns miljö, hälsa och utveckling visar på vikten av en stimulerande utemiljö. Barn och unga spenderar stor del av sin vakna tid i skolan och det är därför angeläget att dessa utemiljöer är trivsamma, hälsosamma, trygga, stimulerande och att de inbjuder till lek och rörelse. En välplanerad utemiljö ökar elevens möjligheter till social, motorisk och fysisk utveckling. I en allt tätare stad är det viktigt att säkerställa ett högt kvalitativt innehåll vid utformning av barns utemiljö och att skapa goda förutsättningar för lek och rörelse, utomhuspedagogik och rekreation. På skolgårdar med liten friyta bör, utöver ett kvalitativt innehåll, den direkta närmiljön skapa förutsättningar för både rastverksamhet och utomhuspedagogik.

Eftersom verksamheter ofta samutnyttjar utemiljön måste hänsyn tas till de skilda verksamheternas uppdrag och till barnens behov med utgångspunkt från ålder, utveckling, tillgänglighet, rätt till inflytande och i ett jämställdhetsperspektiv.

Funktioner

Funktionskraven beskriver vilka kvaliteter och egenskaper som ska uppnås vad gäller utformning och kvalitativt innehåll och är ett komplement till de parameterar som beskriver skolgårdens behov i Funktionsprogram för grundskola.

Tillämpning

Måldokumentet och den tillhörande inspirationskatalogen är ett stödmaterial framtagna för att nå målet med en god utemiljö för barn och unga och skall vara vägledande och en del av det underlag som används vid funktionsbeställning vid ny-om och tillbyggnadsprojekt. Råd "att tänka på" är inte tvingande, utan ska tillämpas utifrån varje enskilt projekts förutsättningar. Inspirationskatalogen lyfter fram goda exempel från befintliga skolgårdar.

Merparten av de ny-om-och tillbyggnationer utbildningsnämnden beställer sker i fastigheter ägda av SISAB. SISAB har projekteringsanvisningar för olika teknikområden avseende byggnation, därutöver har SISAB referenser för många ämnesområden som är en praktisk och erfarenhetsmässig vägledning vid projektering. SISAB:s anvisningar och referenser ska säkerställa goda långsiktiga bygg- och installationstekniska lösningar. I projekt med SISAB används systemet Byggvarubedömning som säkerställer att bra material används. Användningen av Byggvarubedömningen säkerställer även att Stockholm stads miljöprogram avseende byggprodukter följs.

Målbild

En skolgård ska vara:

- *En inspirerande plats som visar på att skolan bryr sig om den yttre miljön*
- *En plats som går att påverka och förändra som ger utrymme för temporära kreativa projekt*
- *En plats med många utrymmen för barn och ungdomars olika behov*
- *En plats där elever är delaktiga och har inflytande*
- *En pedagogisk resurs med goda förutsättningar för undervisning utomhus*
- *En plats som främjar personlig och socialutveckling*
- *En tillgång för stadsdelen, skolgården är en viktig mötesplats för barn och unga även på fritiden*
- *En plats med biologisk mångfald och grönska*
- *En trygg och hälsosam plats, tillgänglig för alla*
- *En stimulerande plats som lockar till fysisk aktivitet för alla*
- *En flexibel plats planerad för eventuella framtida omställningar och behov*
- *En arena för estetiska ämnen samt idrott*

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Nedan presenteras sex kvaliteter, vilka berör och kännetecknar en god utemiljö på skolan:

**RUMSLIGHET
OCH
VARIATION**

AKTIVITET

**ELEMENT
OCH
MATERIAL**

VEGETATION

**SAMLINGS-
PLATSER**

KULTUR

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Rumslighet och variation

Funktion: Gårdens utemiljö ska delas upp i zoner för olika typer av aktivitet.

Att tänka på

- De yngre eleverna ska känna sig trygga bland äldre elever, till exempel genom en avskild del av gården i anslutning till deras hemvist.
- Rum-i-rum är ett effektivt sätt att skapa gömställen för lek, ex. bakom hörn, kojor, småhus eller labyrinter. Eleverna kan med fördel vara aktiva i byggfasen. Plank/ buskar eller dylikt behöver inte vara höga för att skapa effekt och lekmöjligheter för barnen.
- Olika gestaltungsformer kan bidra till att skapa ett mer varierat leklandskap, t.ex. en rund stensättning.
- Träd och buskar ska vara rumsbildande, för skugga och lek, samt tåla slitage.
- Planering och utformning av zonernas innehåll ska anpassas efter barns ålder, intressen, utveckling och förmågor.

Funktion: Möjlighet för vila och avkoppling ska finnas.

Att tänka på

- Möjlighet ska ges att dra sig undan för att vila eller leka själv en stund bör finnas. Ett sätt att uppnå detta kan vara att skapa olika rumsligheter.
- Zoner/ytor med sittplatser i skugga bör finnas på ett flertal ställen på gården.

Funktion: Den yttremiljön ska ge möjlighet att öva motorik

Att tänka på

- Nivåskillnader ska bevaras eller skapas då dessa ger överblick på gården, möjlighet till fysisk aktivitet som att öva motorik (klättra, rulla, hoppa och balansera). Därför bör en viss andel nivåer bevaras, ex. berghäll i naturmark, eller skapas, ex. sittplats (läktare) i olika nivåer.
- Kuperad terräng och lutningar ökar den fysiska aktiviteten och ger hälsoeffekter.
- En utsiktsplats på skolgården för överblick kan vara ett uppskattat inslag.

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Rumslighet och variation

Funktion: Ge förutsättningar för utomhuspedagogik

Att tänka på

- En skolgård med stor artrikedom och variation kan med fördel användas i undervisningen; till exempel en fjärilsrabatt som ökar den biologiska mångfalden eller odlingar som kan bli en viktig del av den pedagogiska verksamheten.
- Mönstersatta målade ytor eller färgsatt gummi-asfalt kan användas för att enkelt skapa rum och variation mellan olika ytor och zoner. Gråa asfaltsytor kan aktiveras genom målade mönster (till exempel solur, geometriska figurer) och fungera som dekoration samt för undervisning och lek.
- Öppna ytor/platser är viktiga för spring och lek samt i undervisningssyfte. En miljö som varierar med öppna och slutna ytor blir mer spännande samt mer flexibel för olika slags temporära aktiviteter.
- Skolgården ska kunna användas parallellt med undervisning inomhus, ex. bör ej ytor för bollsport vara nära fasad och sittplatser tänkta för studier vara avskilda från rast verksamheten. Flertalet aktiviteter ska kunna ske parallellt på skolgården samtidigt utan att det bildas konflikt mellan dessa.

Funktion: Möjlighet till förändring och inflytande.

Att tänka på

- Det finns stora pedagogiska värden i att kunna utveckla gården med tiden. En ständig utveckling av gården ger barnen större möjlighet att anknyta till miljön på ett positivt sätt. För att underlätta för detta kan det finnas ytor på gården som ständigt kan förändras.
- En del av skolgårdens yta bör lämnas flexibel för förändring och temporära och spontana aktiviteter som byggprojekt, odlingslådor eller tillfälliga utställningar/installationer.
- Elever kan med fördel vara delaktiga i utformningen av skolgården då detta skapar en känsla av tillhörighet och gemenskap.
- Barn har rätt att höras i alla frågor som rör dem.*

* FN:s barnkonvention

Vegetation

Funktion: Bevara eller skapa grönska och olika terrängförhållanden.

Att tänka på

- Bevara befintlig vegetation och terräng, ex. identitetsskapande träd och träd som ger hög artrikedom/ uppskattas av fåglar/ insekter som exempelvis ek eller skogsdungar, kullar. Även löst material så som pinnar, stenar och stockar bör tas om hand för lek och undervisning. Utgångspunkten för utformningen är den befintliga miljön. Där naturlig vegetation saknas ska det planeras för en varierad vegetation som går att leka i och ger skugga och trivsel.
- Vegetationen ska vara varierad för att locka och inspirera, ex. genom täta/ öppna eller låga/höga buskage eller med flerstammiga träd. Hänsyn bör tas till årstidsväxlingar, till exempel växter som blommar tidigt respektive sent, doftar eller som ger ätbar frukt/ bär. Giftiga växter/bär skall ej förekomma och starkt allergiframkallande växter undvikas. Park-liknande (plantering, träd, gräs) eller ängsliknande inslag är inspirerande.
- Rätt växt på rätt plats, tålig vegetation som klarar slitage och lek. Odling som eleverna kan vara delaktiga i att sköta och plantera.
- Plantera träd i anslutning till lekredskap som skydd mot sol. Använd träden, bygg en bänk eller ett lekredskap runt eller under trädet.
- Odling är aktuellt och kan användas pedagogiskt, använd 'flexibla' odlingslådor som går att flytta vid behov och kan fungera för annat bruk, till lek eller som sittplats, om odlingen skulle upphöra. Det som odlas i matväg kan användas i tex hemkunskapsundervisningen.
- Växtlighet på fasad eller tak kan vara ett sätt att få in mer växtlighet.
- Bär och fruktträd, eller en representation av lokala vilda arter kan ge barnen upplevelser både i det informella lärandet genom leken eller i en pedagogiskt styrd aktivitet.

Funktion: Möjligt att följa årstidsväxlingar.

Att tänka på

- En grön utemiljö på skolgården har många fördelar, det ger skydd från väder och vind och plats för lek samt ökar förståelse för naturen. Att sätta upp holkar för fåglar och insekter ökar förståelsen för natur och djur. En stimulerande miljö som växlar med årstiderna ger variation och kunskaper om vår omvärld, natur, ekosystem och kretslopp. Kretslopp och miljö kan studeras med t.ex. en kompost.
- Huset bör planeras så att det ger möjlighet till utsikt över grönska och natur från så många rum som möjligt. Detta ger trivsel samt möjlighet att i undervisningen följa årstidernas växling.

Aktivitet

Funktion: Skolgården ska stimulera alla elevers fysiska aktivitet oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning.

Att tänka på

- Genom att anlägga ett flertal mindre bollplaner kan man få fler att vara med alt. att hitta andra typer av aktiviteter än de traditionella. Studier talar för att skolgården blir mer jämställd med många funktioner och flera mindre aktivitets-zoner på gården, då finns något för alla. Den fysiska aktiviteten ökar också när eleverna kan ha ett flöde mellan olika aktivitetsytor.*
- När lekmiljön är väl integrerad i landskapet skapas små intressanta lek- och aktivitetsnoder som är viktiga för barnens lek. Dessa noder ska skilja sig åt i utformning och vara stimulerande för olika typer av lek och kreativitet. Detta blir platser som knyter samman gården och det är viktigt att det finns ett samspel mellan dem.*
- Ge utrymme för barns egen fantasi. Skapa i första hand miljöer som kan användas på många skilda sätt och stimulerar barnens kreativitet. För äldre barn behövs större och lite avskilda lekknoder, det kan t. ex. vara en intressant mur som går att klättra på samtidigt som det fungerar som en kuliss till en scen.*
- Eftersom verksamheter ofta samutnyttjar utemiljön måste hänsyn tas till alla de skilda verksamheternas uppdrag och till barnens behov med utgångspunkt från ålder, tillgänglighet, utveckling, rätt till inflytande och i ett jämställdhetsperspektiv.*

Funktion: Utemiljön ska främja hälsa, samvaro samt personlig och social utveckling.

Att tänka på

- Genom att locka till olika typer av aktivitet, såväl lugna som utmanande och fantasifulla, främjas elevens utveckling.
- Bollspel och kompis-gungor är exempel på aktiviteter som främjar samarbete och social utveckling.
- Skapa ett brett utbud av fasta samt temporära aktiviteter. Det bör ges möjlighet till förändring och att skapa egna element, genom flyttbara och lösa redskap. Öppna, större ytor är viktiga för denna typ av aktivitet. Utemiljön ska locka till nyfikenhet och fantasi. Platser där det inte är tydligt exakt vad man ska göra stimulerar fantasin.
- Balans mellan utmaning och säkerhet. Utmaningar och risker är en central del i barns lek och det är lika viktigt att gården är utmanande som säker. Barn som får utmana sig själva, ta risker de kan hantera ges möjlighet att utvecklas både fysiskt och psykosocialt.

*Ref. Boverkets riktlinjer (remiss), 2015

Samlingsplatser

Funktion: Det ska vara möjligt att samlas utomhus.

Att tänka på

- Genomgående är samlingsplatsen en plats för möten, kommunikation och samspel. Ex. på samlingsplatser kan vara sittplatser eller en scen. Att mötas på nya sätt kan göra att eleverna som vanligtvis inte tar plats gör det.
- Samlingsplatser ska vara av varierande karaktär och tilltala olika typer av aktivitet, såväl rofyllda som fartfyllda.
- Samlingsplatser har en central betydelse för utomhuspedagogik, ex. fasta, temporära och i naturmark. Naturmark stimulerar alla sinnen och är en bra utgångspunkt för samtal om natur. En temporär samlingsplats kan vara odlingslådor eller en tillfällig utställning. En fast station kan vara ett ute-labb, för ex. bild, fysik, kemi eller som arbetsyta inom flertalet olika ämnen. Monterat på detta ute-labb kan det finnas t.ex. vatten- eller vindmätare.

Funktion: På skolgård ska det finnas sittplatser och plats till lek i såväl soliga som skuggiga lägen.

Att tänka på

- Skolgården bör ha tak där man kan vara då det regnar eller som skydd för solen och även vindskydd om det behövs.
- Väderstrecken skall beaktas vid planering av gestaltning och placering av aktivitetsytor och samlingsplatser. På de platser som barnen vistas mest på bör möjlighet till skugga finnas.
- Samlingsplats/scen kan med fördel även vara upplyst för att kunna användas även under höst och vinterhalvåret. Finns dessutom möjligheten att ansluta el blir platsen ännu mer flexibel.

Funktion: Skolgården ska ha tillräckligt med goda sittmöjligheter för både stora och små.

Att tänka på

- En del av sittplatserna bör ha skydd i ryggen samt armstöd och vissa av dem ska också finnas under tak och vara i anslutning till ett bord.
- Ett antal sittplatser med bord bör lämnas fria undertill så att även den i rullstol kan komma fram till bordet.

Element och Material

Funktion: Funktionella väl genomtänkta material skall användas

Att tänka på

- Gården ska vara tillgänglig och ha säkra markmaterial. Hänsyn ska tas till elever med nedsatt rörelseförmåga och beaktas vid val av markmaterial samt lutningar och höjder. Markmaterial ska vara säkra, ex. är gräs, gummiasfalt, bark, sand och konstgräs stöt- och ljuddämpande, vilket är bra på en plats med många elever. Ekologiskt riktiga material och giftfria färger ska användas. Variation i markmaterial bör eftersträvas. Både gräs- och grusytor är förutsättningar till genomsläpplighet som är viktig för dagvattenhanteringen.
- Gårdens material ska klara enkelt och effektivt underhåll samtidigt som materialen bör vara hållbara och ge ett mervärde för miljön.
- Att i gestaltningen av skolgården använda sig av olika material kan vara inspirerande och ett sätt att ge kunskap om olika materialegenskaper samt locka till olika typer av aktivitet. Genom att känna och uppleva ökas barnens förståelse för olika material, ex. sten, trä, betong.
- Elementen på skolgården bör vara kreativt stimulerande, ex. genom flexibilitet och föränderlighet. Med enkla medel kan nya element höja upplevelsen av utemiljön. Enkla lekredskap som stockar och rep kan användas för hinderbanor och hinderlek. Att integrera lekutrustningen i landskapet eller att använda naturliga lekredskap tillför en ytterligare dimension till lekupplevelsen.
- På skolgårdar med liten andel friyta kan konstgräs vara ett bra komplement / alternativ till naturligt gräs. Konstgräs kan även användas vid sluttningar och på fotbollsplaner.
- Sand kan erbjuda en rad möjligheter till undervisning. Sandlådan kan användas för att förstå volymer eller landskap. Sanden kan användas inom bildämnen för att skapa något tredimensionellt. Vattenlek kan både vara roligt och lärorikt. Att anlägga LOD (lokal dagvattenhantering) kan vara ett sätt att öka kunskapen om vattnets betydelse för miljön och vår överlevnad. Genomsläpp är en viktig aspekt att ta hänsyn till där vattnet samlas. Ljud, att framkalla ljud på olika sätt görs naturligt i leken men kan också användas i undervisningssyfte. Ljus, lampor eller solen kan användas i undervisning om till exempel optik. Luft, en vindmätare kan till exempel användas i undervisning i NO eller matematik.

Funktion: Kompensera liten friyta med ett kvalitativt innehåll

Att tänka på

- En mindre friyta ställer högre krav på ändamålsenlig utformning och variation. Det kan också innebära ett ökat slitage. På skolgårdar med liten friyta är det viktigt att, utöver ett kvalitativt innehåll, se över vad den direkta närmiljön kan erbjuda elever och pedagoger både vad gäller rastverksamhet och förutsättningar för utomhuspedagogik.

Kultur och Idrott

Funktion: Skolgården ska vara en arena för estetisk verksamhet

Att tänka på

- Begreppet kultur bör innefatta både samtid som dåtid. Skolgården ska vara en resurs för pedagogerna och ett redskap för att undervisa och väcka intresse för kultur och omvärld hos eleverna.
- Inslag som har ett kultur- eller naturhistoriskt värde ska i möjligaste mån bevaras.
- Estetiska ämnen som bild, slöjd och musik kan med fördel använda ytor i utomhusmiljön som del av undervisningen.
- Rum/ yta för konst, musik, dans eller drama bör finnas. Både ytor för temporära aktiviteter som utställningar eller installationer liksom för framträdanden på scen eller dylikt. Scenen bör ha tak och vara tillgänglig för alla.
- Konst på skolgården kan vara ett uppskattat inslag på flera sätt. Konstverket kan vara identitetsskapande för skolan, väcka intresse och nyfikenhet hos eleverna och användas i pedagogiskt syfte.
- Lekvänliga skulpturer eller konstverk som på annat sätt uppmuntrar till interaktion kan bidra till att göra platsen unik och sätter igång fantasin. Eleverna kan med fördel göras delaktiga i utformningen.
- Genom att arbeta med kultur kan elevernas intresse för att lära öka vilket bidrar till förbättrade resultat. Att diskutera och reflektera är en central del av den skapande processen.*

Funktion: Skolgården ska vara en arena för idrott, lek och rörelse

Att tänka på

- Anlägg zoner med olika innehåll, varav minst en större fri och öppen yta som uppmuntrar till spontan lek. Likaså en yta som är tillräckligt stor för att få upp ordentlig fart.
- För många elever är plats för bollspel ett viktigt inslag. Möjlighet till olika sorters bollspel (ex. handboll, fotboll, basket, bandy) bör finnas och ytan kunna användas till olika ändamål för att locka fler elever. Bollplanen/ multiarenan bör placeras på avstånd från fasad för att inte störa pågående undervisning och för att inte få en alltför central roll på skolgården.
- Möjlighet till spontanidrott gynnar barn och unga även på fritiden.

* Ref. Kultur i ögonhöjd, Kulturförvaltningen, 2014

Inspirationskatalog

Utbildningsförvaltningens skolgårdar

Innehåll

Måldokument Utbildningsförvaltningens skolgårdar

- I. Innehåll
- II. Bakgrund
- III. Genomförande
- IV. Avgränsning
- V. Utemiljöns betydelse
- VI. Funktioner
- VII. Tillämpning
- VIII. Målbild

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

- i. Rumslighet och variation
- ii. Vegetation
- iii. Aktivitet
- iv. Samlingsplatser
- v. Element och Material
- vi. Kultur och Idrott

Inspirationskatalog Utbildningsförvaltningens skolgårdar

- I. Innehåll
- II. Inledning
- III. Hälsaspekter
- IV. Delaktighet
- V. Värdegrund
- VI. Utomhuspedagogik
- VII. Zonindelning
- VIII. Innehåll

Exempelsamling parametrar

- i. Trygghet
- ii. Rörelser
- iii. Effektivitet
- iv. Flexibilitet
- v. Omställbarhet

Exempelsamling kvaliteter

- i. Rumslighet och variation
- ii. Vegetation
- iii. Aktivitet
- iv. Samlingsplatser
- v. Element och Material
- vi. Kultur

Referenser – se bilaga

Modell för en god skolgårdsmiljö

Inledning

Bakgrund

Inom ramen för Skolbyggnation för ett växande Stockholm har ett måldokument med en inspirationskatalog tagits fram för att skapa en målbild av en god skolgård, för Lokalenhetens räkning, kopplad till genomförd inventering av 136 skolgårdar i Stockholms Stad under 2013-2014. Måldokumentet och medföljande inspirationskatalog beskriver de funktioner vi vill att våra skolgårdar skall ha och gäller för alla åldrar. Målen innehåller ett helhetstänkande och omfattar både gestaltning och funktion och syftar till att skapa bättre förutsättningar för barn och ungas behov av en stimulerande utemiljö.

Genomförande

Vid arbetet med att ta fram materialet har en referensgrupp bestående av representanter från ledningsgrupp, lärare och fritidspedagoger från grundskolan medverkat och bidragit med erfarenheter och synpunkter. En dialog har också förts med SISAB och Idrottsförvaltningen kring innehållet i måldokumentet och medföljande inspirationskatalog.

Avgränsning

Materialet är avgränsat till att beröra elevernas och pedagogernas skolgård, med det menat en trafikfri gård för lek, paus och undervisning.

Utemiljöns betydelse

Studier och rapporter om barns miljö, hälsa och utveckling visar på vikten av en stimulerande utemiljö. Barn och unga spenderar stor del av sin vakna tid i skolan och det är därför angeläget att dessa utemiljöer är trivsamma, hälsosamma, trygga, stimulerande och att de inbjuder till lek och rörelse. En välplanerad utemiljö ökar elevens möjligheter till social, motorisk och fysisk utveckling. I en allt tätare stad är det viktigt att säkerställa ett högt kvalitativt innehåll vid utformning av barns utemiljö och att skapa goda förutsättningar för lek och rörelse, utomhuspedagogik och rekreation. På skolgårdar med liten friyta bör, utöver ett kvalitativt innehåll, den direkta närmiljön skapa förutsättningar för både rastverksamhet och utomhuspedagogik.

Eftersom verksamheter ofta samutnyttjar utemiljön måste hänsyn tas till alla de skilda verksamheternas uppdrag och till barnens behov med utgångspunkt från ålder, utveckling, tillgänglighet, rätt till inflytande och i ett jämställdhetsperspektiv.

Modell för en god skolgårdsmiljö

Inledning

TRYGG

STIMULERANDE

UTMANANDE

INSPIRERANDE

FLEXIBEL

Stockholms
stad

Hälsospekter

- **Goda sol- och skuggförhållanden:** På skolgård är det lämpligt att det finns möjlighet till lek i både skugga och i soliga lägen. En indikator är himmelsvyerna. Om mer än halva himlen, ovan barnens favoritställen, täcks av grönska så är utemiljön "solsäker". Solljuset behövs för att bilda D-vitamin men barnen behöver skyddas från den skadliga UV-strålningen.*
- **Terräng och vegetationsförhållanden:** En gård som är rymlig, varierad och mångfunktionell gynnar barns och ungas fysiska och sociala utveckling. Den fysiska utvecklingen gynnas av många olika funktioner samt naturmark med varierad terräng. Naturmark eller naturlikmiljö har i studier visat sig vara viktigt för rekreation och för att motverka stress.*
- **Lek och rörelse:** Flera aktivitetszoner skapar ett flöde och möjlighet att röra sig mellan olika aktiviteter vilket ökar den fysiska aktiviteten, möjlighet att få upp ordentlig fart bör finnas. Förutsättning att utveckla motoriken skall finnas i form av t.ex. naturliga ojämlikheter i mark, stenar att balansera på och klätterträd, eller lekredskap/skapade nivåer som ger möjlighet att klättra och balansera.*
- **Ljud- och luftkvalitet:** Ljudkvalitet är en viktig aspekt på skolgården. För höga ljud orsakar försämrad förmåga att uppfatta tal vilket kan försvåra inläringen. Grundskolans pedagogiska verksamhet är även utomhus och därför krävs ljudnivåer som medger konversation som möjlighet till lek och rekreation. I förhållande till vuxna är barn på grund av sin kroppsstorlek mer exponerade för kemiska miljöföroreningar. På skolgårdar är det lämpligt att eftersträva så låga halter av PM10 och kvävedioxid som möjligt.*

*Ref. Boverkets riktlinjer (remiss), 2015

Delaktighet

Eleverna kan med fördel vara delaktiga och ha inflytande i utformningen av sin utemiljö och besitter stor kunskap om sitt närområde. Barns bästa ska tas i beaktande och de ska ha möjlighet att uttrycka sig i frågor som rör dem.* Graden av delaktighet och inflytande ska baseras på situation, individ och ålder. Exempel på hur barn kan bli delaktiga i en process är "gå-turer" (där barnen beskriver bra/ dåliga egenskaper och önskemål), observationer (var leker eleverna och hur), trygghetsvandringar (hur upplever eleverna miljön), "skolgårdsspanare" (elever besöker andra skolgårdar än sin egen för att inspireras) modellbygge eller samtal i fokusgrupper. Ett annat forum för inflytande är elevrådet med representanter för olika åldrar och behov.

* Ref. FN:s Barnkonvention

Värdegrund

*”Barn och elever ska känna sig trygga och få vara som de vill vara. De ska kunna påverka sin egen skolsituation genom delaktighet och inflytande och samtidigt utveckla demokratiska kompetenser som kritiskt tänkande och reflektionsförmåga.”**

Barn och unga har rätt att fritt uttrycka sig i alla frågor som rör dem.

Lek är barns och ungas naturliga sätt att förhålla sig till omvärlden.

Barnkonventionen

- *människolivets okränkbarhet*
- *individens frihet och integritet*
- *alla människors lika värde*
- *jämställdhet mellan könen*
- *solidaritet mellan människor**

*Ref Läroplanen för grundskola, värdegrundsarbete.

Modell för en god skolgårdsmiljö

Utomhuspedagogik

Avskild samlingsplats vid natur

Samlingsplats/scen med tak

Pedagogisk mönstersättning

Yta för sport och fartfylld aktivitet

Undervisning i Naturkunskap

Skolträdgård/ odlingsyta

Utomhuspedagogik

Vad är utomhuspedagogik?

”Utomhuspedagogik är ett tematiskt och ämnesövergripande forsknings-och utbildningsområde, som fokuserar platsens betydelse för lärande, hälsa och rekreation.

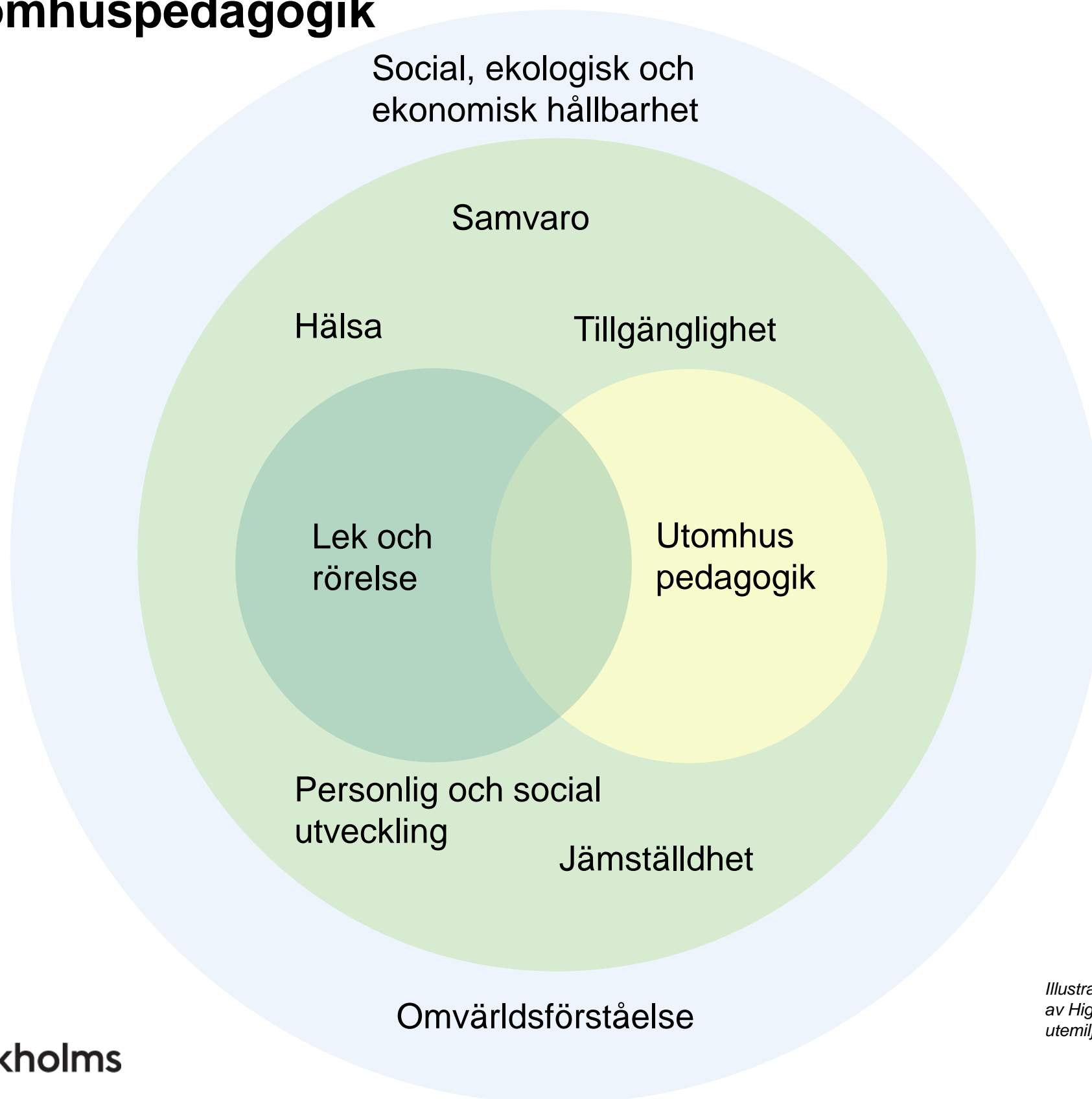
Att synliggöra människan och samhället i de lokala och globala kretsloppen är en viktig del av utomhuspedagogiken.

*Här finns utgångspunkter för praktiskt miljölära, en bas för undervisning om vår kropp och hälsa, en plats för estetiska upplevelser och en plats för rekreation.”**

* Ref NCFE (Nationellt Centrum För Främjande av hälsa hos barn och unga)

Modell för en god skolgårdsmiljö

Utomhuspedagogik

Illustrationen är inspirerad av modell utvecklad av Higgins och Loynes (1997) för att förklara utemiljöns möjligheter.

Modell för en god skolgårdsmiljö

Zonindelning

TRYGG ZON

Området närmast huset ska vara en plats för trygghet, lugn och ro. Zonen bör innehålla bord och sittplatser.

Förutsättningar för någon form av lugnare aktivitet bör förekomma.

NÄRMILJÖ

Området runt, nära gården med t.ex. IP, grönområden.

ÖPPEN/FRI ZON

En aktiv zon som bör vara placerad centralt på skolgården. En plats för temporära aktiviteter och strukturer. Ytan bör vara tillräckligt stor för att få upp fart och stimulera spontan lek.

YTKRÄVANDE/IDROTTS ZON

Större ytor lämpade för exempelvis bollsport bör vara placerade ytterst i skolområdet då dess fartfyllda lek tar plats och kan störa andra pågående aktiviteter.

VILD ZON

Bör vara placerad utanför den aktiva zonen. Tät växtlighet ska ge möjlighet för barnen att uppleva känslan av att vara ifred. Den vilda zonen ska innehålla lekvänlig vegetation med buskar och träd. Naturmark med varierad terräng förstärker den vilda karaktären och ökar barnens fysiska aktivitet. Lekredskap kan med fördel integreras i denna zonen.

AKTIV ZON

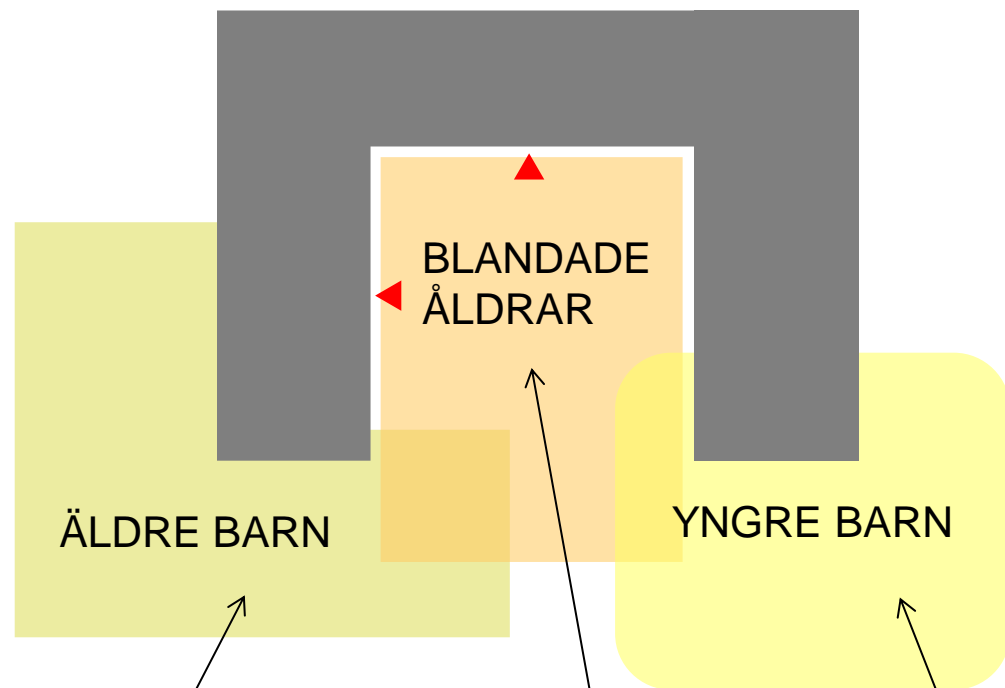
Erbjuder utrymme för rörelse i många olika riktningar och ett flertal redskap som främjar en rörelsefylld lek. Redskapen kan exempelvis främja klätterlek och balansgång av olika slag. I denna zon hör bland annat gungor hemma. Även kullar och terräng kan skapa förutsättningar för den aktiva leken.

Delar av texten är inspirerade av; "Utemiljöer vid förskolor i Malmö – ett verktyg för ytformning och bygglovsgranskning" men vidareutvecklad för att bättre möta skolan och Stockholms Stads behov.

Zonindelning

ÅLERSGRUPPER

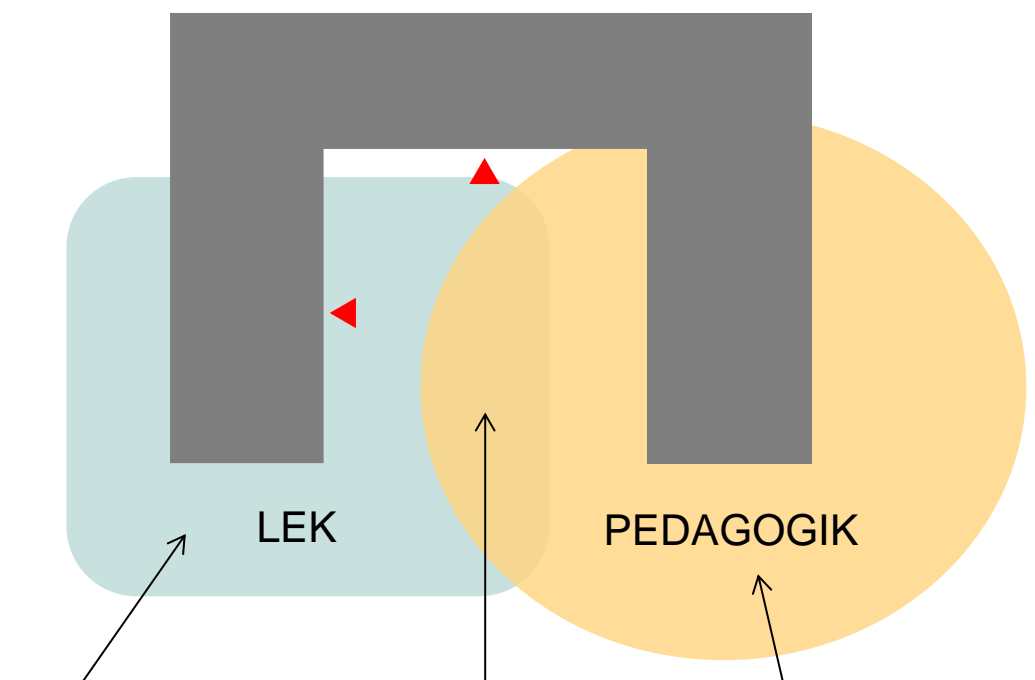
Zonindelningen av aktiviteter bör ta hänsyn till olika åldersgrupper. Yngre barn behöver en trygg och avskild zon placerad nära hemvisten.

EX. SITTPLATSER FÖR ATT UMGÅS/STUDERA

EX. LEKREDSKAP
MÖNSTERSÄTTNING
FÖR LEK OCH
UNDERVISNING

EX. STORLEKSANPASSAT
MÖBLEMANG, SAMLINGSPLATS

EX. KLÄTTERSTÄLLNING,
GUNGOR

EX. NATUR FÖR
ARTKÄNNEDOM

EX. AVSKILD SAMLINGSPLATS
UNDER TAK

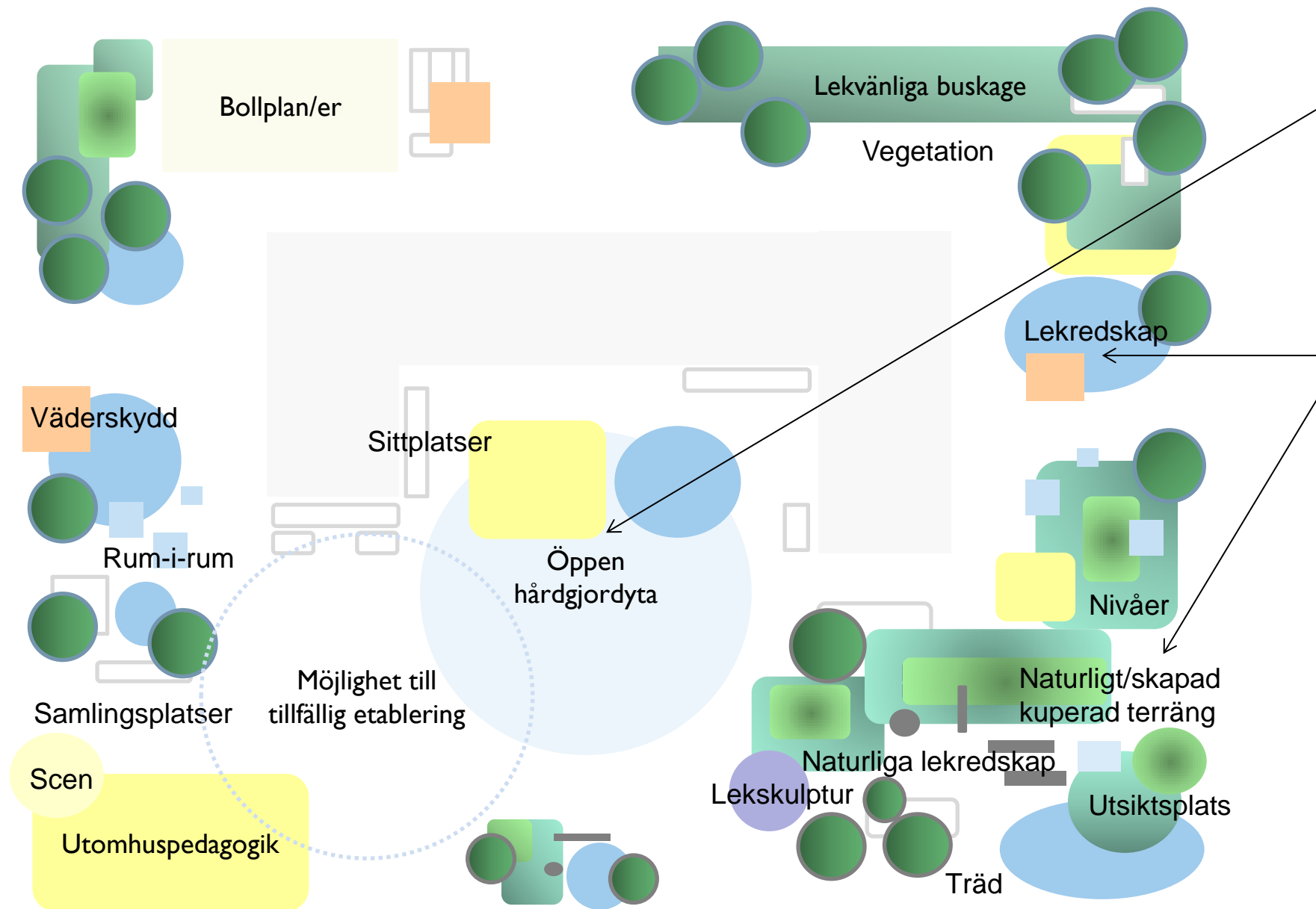
SAMUTNYTTJANDE AV SKOLGÅRD

Eftersom verksamheter ofta samutnyttjar utemiljön måste hänsyn tas till alla de skilda verksamheternas uppdrag och till barnens behov med utgångspunkt från ålder, utveckling, rätt till inflytande och i ett jämställdhetsperspektiv.*

Utomhuspedagogik ska kunna ske parallellt med rast.

Modell för en god skolgårdsmiljö

Innehåll*

ZONER

Flera av zonerna är överlappande.

FLERA AKTIVITETSYTOR

En skolgård med flera små aktivitetsytor är att föredra framför en stor. Studier tyder på att detta skapar en mer jämställd skolgård. Fler zoner bidrar också till ökad fysisk aktivitet då eleverna kan ha ett flöde mellan de olika aktiviteterna. De olika aktivitetsytorerna kan på så sätt också anpassas efter olika åldrar.

- Scen
- Utomhuspedagogik
- Väderskydd
- Vegetation
- Lekredskap, fasta
- Bollplan/er
- Öppen yta
- Lekskulptur

*Illustration ska ses som ett exempel på gestaltning och innehåll.

Modell för en god skolgårdsmiljö

Innehåll*

Samlingsplatser

Scen

Väderskydd

Närliggande grönområde eller IP

Vild zon

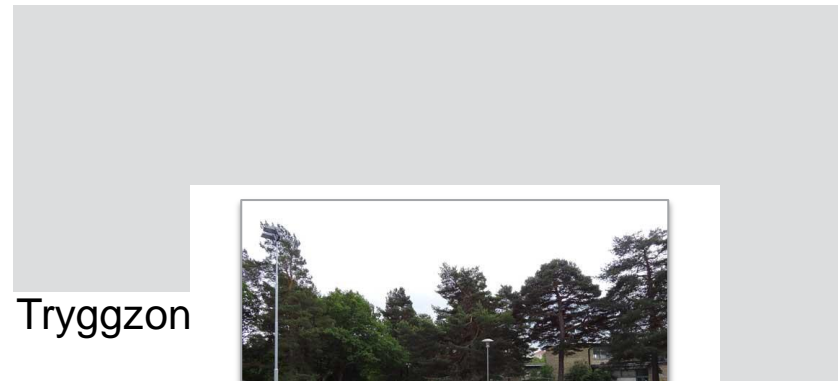
Naturmark

Kuperad terräng

Träd, buskar

Sittplatser

Tryggzon

Nivåer

Aktivitetszoner

Bollplan/er

Utomhuspedagogik

Öppen/ fri zon

Lekredskap

Ytkrävande/idrotts zon

Möjlighet till tillfällig etablering

Mönstersatt hårdgjordyta

Parametrar för en god skolgårdsmiljö

Nedan presenteras Funktionsprogram för grundskolas fem parametrar, vilka berör och kännetecknar en god utemiljö på skolan*:

TRYGGHET

EFFEKTIVITET

OMSTÄLLBARHET

RÖRELSER

FLEXIBILITET

* Se Funktionsprogram för grundskola för utförlig beskrivning

Parametrar för en god skolgårdsmiljö

Trygghet

Ramp

Scen tillgänglig för alla elever

Upplyst, trivsamt och säker väg

Tydliga avgränsningar av skolans område

Välmarkerad, belyst entré

Tydlig skyltning, hög orienterbarhet

Parametrar för en god skolgårdsmiljö

Rörelser, Effektivitet

Scen/sittplats med tak

Möjlighet till rörelse i olika riktningar

Yta för idrott och fartfylld lek

Lekredskap placerat på avstånd från pågående undervisning

Bollplan placerad avsides och med skugga

God framkomlighet för att bedriva underhåll

Parametrar för en god skolgårdsmiljö

Flexibilitet, Omställbarhet

Förvaring av lekredskap

Odlingar som del av undervisning

Nyttjande av hela gårdens potential

Yta för undervisning i t.ex. estetiska ämnen

Studieplatser utomhus

Mönstersatt asfalt

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Nedan presenteras sex kvaliteter, vilka berör och kännetecknar en god utemiljö på skolan:

**RUMSLIGHET
OCH
VARIATION**

AKTIVITET

**ELEMENT
OCH
MATERIAL**

VEGETATION

**SAMLINGS-
PLATSER**

KULTUR

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Rumslighet och Variation

Nivåskillnader, balans och klättring

Rum-i-rum, klättra och gömma sig

Sittplatser i skugga, lekvänligt buskage

Rum-i-rum, genom materialval

Möjlighet till variation i lek,
i skuggparti under träd

Öppen yta för fartfylld aktivitet

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Vegetation

Skuggande träd

Inspiration, lärande miljö

Rumsbildande och lekvänliga buskage

Naturmark

Odlingsytor - tillfälliga eller permanenta

Skyddande och avskiljande träd

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Vegetation

Nedan följer exempel på rumsbildande buskar och träd:

Avenbok, som klippt häck

Snöbär, buske med bär till hösten

Kornell

Sälg

Fläder, buske el. träd

Rysk lönn, buskträd el. träd

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Aktivitet

Multiarena för olika fartfyllda aktiviteter

Övning i samarbete, "kompisgunga"

Yta med flera alternativ till aktivitet

Fasta redskap, låg underhållskostnad

Integrerat leklandskap, lutningar och nivåer

Aktivitetsytor för olika ändamål

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Samlingsplatser

Scen med tak

Temporär samlingsplats i naturmark

Lusthus - skydd mot sol, vind och regn

Läktare, tillvaratagen nivåskillnad

Samlingsplats mellan byggnader

Trappa som fungerar som samlingsplats

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Element och Material

Konstgräs, slitstarkt och tåligt

Tillgängligt och med fallskydd

Sandlåda med sol och regnskydd

Ränna för vatten

Naturliga lekredskap

Skapade nivåer

Kvaliteter för en god skolgårdsmiljö

Kultur

Sittplatser i form av läktare

Bevarat objekt av kulturhistoriskt värde

Scen med tak

Utsmyckning

Lekvänligt konstverk

Identitetsskapande skulptur